

İfade Özgürlüğünün Dijital Hali ve Yeni Medya

Oğuz Turan Yayla*

Öz

Günümüzde dijitalleşme ile değişen ifade biçimleri artık dijital çağın nimetlerinden olan internet ve yeni medya araçlarında da kendine yer bulmaktadır. Toplumsal hayatta ifade etmenin sınırları ne ise yeni medya araçlarında da ifade etmenin sınırları ve "limitleri" de kısmen aynıdır. Hakaret, küfür, aşağılama, insan onurunu zedeleme gibi fiiller toplumsal hayatta nasıl nezaketsiz söylemlerin başlıkları ise yeni medya araçlarında da bu durum değişmemektedir. Toplumsal hayatta ifade ediliş özgürlüğünün sınırları yeni medya ile pek çok yönden de genişlemiştir. En temel haklardan biri olan ifade özgürlüğü üzerinde teknolojik gelişmenin ve dijitalleşmenin olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Hükümetler ve otorite dijitalleşmeyi ifade özgürlüğünü sınırlamak ve sansür uygulamak için kullanabilmektedir. Dijitalleşme ve yeni medyanın ifade özgürlüğü üzerindeki etkileri kullanım amacı, niyet ve amaç gibi etkenlerle değişebilmektedir. Bu hem bireysel bazda hem de kurumsal olarak gerçekleşebilmektedir. İfade özgürlüğü yeni olanaklar ile güçlenirken önemli zorluklarla da karşılaşabilmektedir. Dijitalleşme ve yeni medyanın çok sesliliği ve oluşturduğu demokratik diyalog ortamının sürdürülmesi için tüm tarafların alması gereken sorumluluklar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Yeni Medya, İfade Özgürlüğü, İletişim, İnternet.

Digital State of Freedom of Expression and New Media

Abstract

Today, the forms of expression that have changed with digitalization now find their place in the internet and new media tools, which are the blessings of the digital age. What the limits of expression in social life are, the limits and "limits" of expression in new media tools are also partly the same. Just as acts such as insults, swearing, humiliation and harming human dignity are the titles of impolite discourses in social life, this situation does not change in new media tools. The limits of freedom of expression in social life have expanded in many ways with the new media. Technological development and digitalization have positive and negative effects on freedom of expression, which is one of the most fundamental rights. Governments and institutions can use digitization to enforce expression restrictions and censorship. The effects of digitalization and new media on freedom of expression may vary with interpretation, such as the purpose, intent and purpose of use. This can happen both individually and institutionally. While freedom of expression is strengthened with new possibilities, it may also encounter significant difficulties. There are responsibilities that must be taken by all lines in order to maintain the polyphony of digitalization and the new media and the democratic dialogue environment it creates.

Keywords: Digitalization, New Media, Freedom of Expression, Communication, Internet.

*Doktora Öğrencisi | İstanbul Ticaret Üniversitesi, Medya ve İletişim Çalışmaları
oguzturanyayla@gmail.com | ORCID: 0000-0003-0568-3173
DOI: 10.36484/liberal.1618801

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 30, Sayı: 118, Bahar 2025, ss. 73-88.
Gönderim Tarihi: 13 Ocak 2025 | Kabul Tarihi: 27 Nisan 2025

Giriş

Günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte medya dünyasında devrim yaratan değişiklikler yaşanmaktadır. Geleneksel medya araçlarının yanı sıra internet ve dijital platformlar aracılığıyla yayılan haberler, bilgiler ve fikirler, yeni medyanın doğuşunu ve dönüşümü simgelemektedir. Bu dönüşüm beraberinde ifade özgürlüğü konusunda yeni sorunlar ve fırsatlar getirmektedir. Bu çalışmada, yeni medyanın ifade özgürlüğüne etkileri ve dijital çağda karşılaşılan zorluklar literatür taraması ile ele alınacaktır.

Dünyayı fikirler değiştirmektedir. Fikirlerin ise ifade edilmeye ihtiyacı bulunmaktadır. İfade edilemeyen fikirler hayata etki edemez ve bir varlık gösteremez. İfade etmek özgürlüğün temellerinden birisidir. Doğal olarak özgürlüğün sınırları tartışmalarında ifade etmenin özgürlüğü başlığı da kendine yer bulmuştur. İfade özgürlüğü en temel haklardan birisidir. İnsanların iletişimlerinde de önemli yer tutmakta olan bir ihtiyaçtır. İfade edebilmek konuşmayı gerektirir. Konuşmak ise insanların birbiriyle iletişim kurmasını zorunlu kılmaktadır.

Günümüzde dijitalleşme ile değişen ifade biçimleri artık dijital çağın nimetlerinden olan internet ve yeni medya araçlarında da kendine yer bulmaktadır. Toplumsal hayatta ifade etmenin sınırları ne ise yeni medya araçlarında da ifade etmenin sınırları ve “limitleri” de kısmen aynıdır. Hakaret, küfür, aşağılama, insan onurunu zedeleme gibi fiiller toplumsal hayatta nasıl nezaketsiz söylemlerin başlıkları ise yeni medya araçlarında da bu durum değişmemektedir. Toplumsal hayatta ifade ediş özgürlüğünün sınırları yeni medya ile pek çok yönden de genişlemiştir. Analog ifade edişte ifadenin etkisi kişinin bulunduğu ortamdaki insan sayısına bağlıdır. Ancak o topluluk genişliğinde bir etkiye sahiptir. Sadece belirli bir kitleye ulaşabilmekte ve dolayısıyla sadece limitli bir etkiye sahip olabilmektedir. Dijitalleşme ve yeni medya bu limit engelini genişletmekte ve hatta neredeyse kaldırmaktadır. Böylelikle ifade özgürlüğü tartışmaları da genişlemektedir. İfade özgürlüğü tartışmaları da dijitalleşme ile farklı bir boyut kazanmıştır. Yüz yüze iletişimde kullanılan araçlar insan fizyolojisinde yer alan ve yaratılıştan gelen organlar ile gerçekleşirken ifade biçimi yine başka bir sınırlılık yaşamaktadır. Çünkü sadece alfabe kullanımının ses karşılığı bulunmaktadır. Yeni medya araçları ise bu sınırlılığı seslerden alarak internetin sağladığı bağlantılı olma durumuyla görsel, sözel, yazılı ifade biçimleriyle olağan habitatın dışına çıkarmaktadır.

Son dönemde yeni medya ve ağırlıklı olarak sosyal medyada yaşanan ifade özgürlüğü tartışmaları sıklıkla hukuki davalara dönüşmektedir. Dünyanın

çeşitli ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de sosyal medya uygulanabilirliği tartışmalı olan kanunlarla düzenlenmiştir. Her devlet uygulamaya aldığı yasalarla kısıtlamalara gidebilmektedir. Aslında bu durum yeni medya araçlarının ve internetin merkeziyetsiz yapısından zarar görebileceğini düşünen devletlerin bu ortamları kontrol etme arzularını da göstermektedir. İnternetin kısmen kontrol edilemeyen yapısı devletler için bir tehdit oluşturmaktadır. Kişiler arasında yaşanan ifade özgürlüğü problemlerinin yanında devletler bu merkeziyetsiz yapıdaki kendi varlıklarını tehlikeye atabilecek ve kendilerine karşı tehdit oluşturabilecek ifade edişlere karşı sert tavırlar alabilmektedir.

İfade özgürlüğü tartışmaları analog iletişimde olduğu gibi yeni medya araçları bakımından da sonu gelmeyecek bir tartışma sarmalıdır. Fakat bu tartışmaları anlamlandırabilmek için ifade ve ifade özgürlüğü, dijitalleşme ve yeni medya gibi kavramların iyi anlaşılması da gerekmektedir.

İfade Özgürlüğü

Terminolojik olarak bakıldığında ifade ve özgürlük kavramlarının birbirinden bağımsız düşünülebilecek kavramlar olmadığı görülmektedir. Özgürlük insanın doğarken edindiği en temel değerdir. İnsanın neyi yapmak isteyip istemediğine hiçbir baskı altında kalmadan kendi iradesiyle karar verebilmesini gerektirir. Dolayısıyla, ifade özgürlüğünün de temel özgürlük kavramı içinde ele alınması gerekmektedir. Özgürlük kavramına ilişkin literatüre bakıldığında özgürlüğün farklı başlıklar altında ele alınabildiği görülmektedir. Özgürlük; her şeye güç yetirebilme durumunda mutlak özgürlük, eylemin belirli sınırlar içerisinde gerçekleştirilebilmesinde göreceli özgürlük, bireyin yine hiçbir baskı altında ve yönlendirmeye maruz kalmadığı düşünce özgürlüğü; görüşlerini, özellikle eleştirilerini serbestçe ifade edebildiği ifade özgürlüğü, serbestçe seyahat edebildiği seyahat özgürlüğü ve belli bir amaç ya da istek uğruna başkalarıyla birlikte hareket edebileceği örgütlenme özgürlüğü olarak karşımıza çıkmaktadır (Acar ve Demir, 2002:321)

İfadenin bireylerin sahip olduğu bilgilerin ya da düşüncelerin bir başkasının faydalanabileceği şekilde dile getirebilmesi demokratik çeşitlilik bakımından da önemlidir. Her ifade ediş, insanların olguları, nesneleri ve birçok şeyi farklı şekillerde yeniden üretmesinin sonucudur. Farklı algılayışlar birçok farklı ifade edişleri doğurmaktadır. İfade özgürlüğü hukuksal bir terminolojiye ve hukuksal bir arka plana da sahiptir.

Konuşma özgürlüğü, ifade özgürlüğü ya da bir diğer adıyla ifade hürriyeti, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan ve çoğu

ülke tarafından da kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de belirtildiği şekilde; toplulukların ve topluluğu oluşturan bireylerin edindiği fikirleri, sahip olduğu görüşleri herhangi bir sansüre uğramadan, tehdit korkusu olmadan ve yasal yaptırımlara maruz kalmadan ifade etme hakkıdır. Bu hak aynı zamanda herhangi bir iletişim aracı fark etmeksizin fikirlerin aranması ve yayılmasına yarayan her türlü etkileşimi de kapsamaktadır. İlgili beyannamenin 19. maddesinde ifade özgürlüğü aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır (Secretariat of the Human Rights Coordinating Committee, 2023)

“Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın malûmat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir.”

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine göre ise (Birleşmiş Millertler, 1966) ifade özgürlüğünün muhtevası şunları kapsar:

1. Herkes engel olmaksızın fikirlere sahip olmalıdır.
2. Herkesin ifade özgürlüğü hakkı olmalıdır; bu hak, her türlü bilgi ve fikirleri sınır olmaksızın, sözlü, yazılı, basılmış, sanat veyahut da herhangi dilediği bir medya ortamıyla öğrenme, alma ve verme hakkıdır.
3. Bölümdeki haklar özel haklar ve sorumluluklar getirir. Bu doğrultuda bazı limitler kanunlar tarafından uygulanabilir:
 - a. Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı;
 - b. Ulusal güvenlik, halk düzeni, veyahut da halk sağlığı ve huzuru.

Sözleşmede özellikle 3. maddesinin bentleri geçmişten günümüze ve günümüzden de geleceğe gideceğinden şüphe olmayan, her alanda ve her ortamda devam edecek olan özgürlüklerin ve ifade özgürlüğünün sınırları tartışması ile ilgili de fikir vermesi bakımından önemlidir.

Düşünce ve ifade birbirlerinden ayrılamaz kavramlardır. İfade ediş için bir düşüncenin bulunması ve bu düşüncesin dile getirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla ifade özgürlüğüne yapılacak herhangi bir müdahale bir bakıma doğrudan düşünceye yapılan bir müdahaledir. Bu türden müdahaleler genellikle “düşünce suçu” olarak adlandırılan başlıklar altına ortaya çıkacak ifade özgürlüğü ihlallerini oluşturmaktadır. İnsanların herhangi bir olguya karşı farklı düşünceler geliştirmesi sıradan ve olağan bir durumdur. Bu, insan olmanın özelliklerinden birisidir. Bir düşünce bir kimsenin hoşuna gitmediği için baskılanamaz. Düşüncelerin baskılanması ifade özgürlüğünün baskılanmasından ve engellenmesinden farklı değildir.

İngiliz düşünür John Stuart Mill ifade özgürlüğü üzerine geliştirdiği tezlerde herhangi bir fikrin, doğru ya da yanlış olsun, serbestçe eleştirilebilir olması gerektiğini dile getirmektedir. Fikre karşı çıkılmasına ve itiraz edilmesine izin verilmelidir. Bu, sağlıklı bir toplumsal hayat için gereklidir. Doğru fikirlerin doğruluğunun, yanlış fikirlerin ise yanlışlığının daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi, herhangi bir düşüncenin daha iyi bir şekilde kabul edilebilmesi açısından düşünce ve ifade özgürlüğü büyük önem taşımaktadır. Şüphesiz, genel olarak özgürlüklere ve özel olarak ifade özgürlüğüne yönelik en büyük tehlike birbirlerinden farklı düşünen insanlar yanında devlet yapısından kaynaklanmaktadır. Kamu otoritesi bir düşüncenin ifade edilmesini özne olan fikri yanlış ve zararlı bulduğu için engellemeye çalışabilmektedir. Mill'e göre otoritenin engellemeye çalıştığı düşünce pekâlâ yanlış olabilir ya da doğruluğu inkâr edilebilir. Fakat düşünceyi bütün insanlık adına ortadan kaldırmak istemek, diğer insanların onu değerlendirmesinin engellenmesi anlamına gelir ki bu bir hak değildir (Mill, 2003:57)

Özgürlükler genelinde, özellikle ifade özgürlüğü üzerinde, kamu otoritesi dışında, toplumun ve kişilerin de engelleme çabası ve isteği olabilmektedir. Devlet- birey arasında var olan iletişim ve yaşanan ifade özgürlüğü meselesi dikey etkiye dayanmaktadır. Bireyler arasındaki durum ise yatay etkidir. İnsanların enformasyon edinme haklarının kamu otoritesinden olduğu kadar özel kurumların ve toplumun müdahalesinden de bağımsız olması gerekmektedir. Kişinin bir düşünceyi ifade etmesi durumunda başkaları o düşüncelerin sosyal, ahlaki, dini, politik vb. bakımlardan yanlış olduğunu düşünülebilme-ktedir. Fakat hem kamu hem de toplum tarafından yanlış olduğu kanaatiyle düşüncelere “müdahalede” bulunulması negatif bir hak olan ifade özgürlüğünün aynı zamanda temel bir hak olarak da görülmediği izlenimini oluşturmaktadır.

Konuşmayı siyah ya da beyaz olarak ayırmak bir yanda kötü konuşma, diğer yanda iyi konuşma olarak tanımlamak çoğu zaman kolay yapılabilecek bir ayırım değildir. Bu noktada, yeni medyada hangi konuşmaların ya da hangi ifadelerin yasaklanacağına karar verme hakkı kimindir sorusu her zaman tüm tartışmaların merkezide yer almaktadır.

İfade özgürlüğü pek çok alanda farklı araçlar vasıtasıyla ve farklı meselelerde kullanılabilir. Yazılı konvansiyonel medya araçlarının yanı sıra televizyon, radyo gibi araçlarda da düşünceler duyurulabilmekte ve ifade edilebilmektedir. Böylece, ifade edilen düşünce daha çok insana, daha hızlı şekilde ulaşabilmektedir. Bunu yaparken insanlar elbette ki başkalarına kendi düşüncelerini doğru olarak kabul ettirmek istemektedir. Düşüncenin doğruluğu ya da yanlışlığı bir tarafa, o düşüncenin bir diğer düşünce tarafından

baskılanması ya da hatalı olduğu düşünülerek engellenmeye çalışılması yine ifade özgürlüğü ihlali ortaya çıkarmaktadır. Fakat, ifade edilenin bu şekilde baskılanması bu araçların kullanımında ve erişiminde kısıtlamalara gidilerek de gerçekleştirilebilir, ki bu durum yine özgürlükler üzerine yapılan tartışmalara farklı bir boyut kazandırmaktadır. Özellikle yeni medya araçları bilgiyi konvansiyonel araçlara nazaran çok daha hızlı yayabilmektedir. Üstelik bu, sadece ilgili medya araçlarını kontrol eden, eşik bekçiliği görevi yürüten kurumlar ve kişilere ait bir durum olmaktan çıkmıştır. Bunun sonucu olarak, belirli bir merkeze ait olma durumu -tartışmalı olmakla birlikte- ortadan kalkmaktadır. Artık her bir birey herhangi bir mesele, herhangi bir konu hakkındaki görüşünü, düşüncesini hiçbir yere ve kişiye bağlı kalmadan ifade edebilecek hale gelmiştir. Fakat bu durum ifade özgürlüğü tartışmalarını daha az önemli hale getirmediği gibi ortadan da kaldırmamıştır. Bireyler ve topluluklar sahip oldukları düşüncelerini ifade ederken pek çok araç kullanmaktadır. Bu araçların temelini dijitalleşme oluşturmaktadır. Bu yüzden, bu konudaki tartışmalar yeni medya araçlarıyla birlikte merkeziyetsizlik, sahiplik yapısı, kamu otoritesi ve kişi ya da kurum müdahalesi bakımından tartışmalıdır.

Dijitalleşme ve İfade Özgürlüğünün Genişlemesi

Gelişen her iletişim teknolojisi geliştiği dönemler içinde yeni olarak adlandırılmıştır. Telgrafın icadıyla birlikte toplumsal yaşamda dönüşümler yaşanmış, hayat daha demokratik ve çok sesli hale gelmiştir. Bugün ise dijitalleşme tüm yeni teknolojilerinin çıkış noktası olmaya devam etmektedir.

Dijitalleşme olgusu yeni medyanın en temel özelliklerinden birisidir. Ses, görüntü ve metin gibi pek çok verinin kolaylıkla aktarılabilmesine, saklanabilmesine ve bir arada tutulabilmesine imkân tanımaktadır (McQuail, 2020:137) Böylelikle, Johannes Gutenberg'in matbaasından beri basılı olarak dolaşımda olan sınırlı bilgiler ve ifade edilen farklı düşünceler yerini kontrol edilemeyen, neredeyse sınırsız bilgilere ve düşünceler yığına bırakmıştır. Teknoloji insanların ifade alanını genişletmiştir. İnsan emeğinin yerini makinelerin aldığı sanayi toplumunda yaşanan radikal değişimler gibi bilginin işlenmesinde ve depolanmasında, iletişim teknolojilerinin baz alınmasıyla bilgi toplumu oluşmuştur. Bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ile küreselleşme artmış, bilgi sadece yakın çevreden oluşan habitat ile değil uluslararası şekilde paylaşılan bir ürün olmuştur. Değişimin başrolünde ise internet bulunmaktadır.

Modern toplumların ayrılmaz bir parçası haline gelen teknolojik gelişmeler ve araçlar gündelik etkinliklerin göz ardı edilemez bir geçekliği haline gelmiştir. Haber almak, eğlenmek, hizmet sağlamak gibi gündelik olağan

etkinliklerin yanı sıra tartışma, fikir beyan etme gibi özgürlükler de artık teknoloji ve dijitalleşme sayesinde çok daha aktif ve katılımcı şekilde gerçekleştirilebilmektedir. İnternet yapısı gereği hükmedilemez olarak da tarif edilebilmektedir. Dünyanın her noktasına kolay bir şekilde ulaşım sağlanmasına olanak tanıyan bilişim teknolojileri bilginin el değiştirmesini ve alınıp satılmasını kolaylaştırmıştır. Bilgi yeniden üretilebilir hale gelmiştir. Böylelikle devletler için de yeni bir tehdit alanı ortaya çıkmıştır. Her ne kadar hükmedilemeyen olsa da devletler kendi topraklarındaki internet mekanığı ve bilgi teknolojileri üzerinde büyük bir güce sahiptir. Alt yapıdan başlayarak tüm bağlantılık gereksinimlerine karşı uygulayabildikleri yaptırımlar, kısıtlamalar olabilmektedir. İçerikler kısıtlanabilmekte, bireylerin kullandıkları donanımlar denetlenebilmektedir. Bazı ülkelerin ise adeta kendi internet ortamlarını oluşturulduğu görülmektedir (Schmidt ve Cohen, 2014:96).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin internet yapısı ve kullanıcılar üzerinde uyguladığı kısıtlamalar bu duruma örnek teşkil etmektedir. Google, Facebook, Youtube, Twitter gibi pek çok sanal toplulukların bir araya gelebilmesine yarayan araçlar yasaktır. Çin bu siteler yerine kendi sistemini oluşturmuş ve Çinli kullanıcıları genel internet yerine kendi internetini kullanmaya mecbur bırakmıştır. Kendi uygulamalarını kullanan Çin vatandaşları aynı zamanda bu uygulamalar üzerinden takip edilmekte ve sergiledikleri tüm davranışlar, ticari faaliyetler, beyan edilen tüm fikirler denetlenmektedir. Buna ek olarak, "vatandaş puanlaması" adı verilen vatandaş izleme sistemlerinin uygulandığına dair bilgiler de bulunmaktadır (Hatton, 2015). Böyle bir ortamda, teknolojik gelişmeler ne kadar ileri giderse gitsin, insanların kullandığı araçlar ne kadar çeşitlenirse çeşitlensin, ifade özgürlüğünden bahsetmek çok akılcı ve gerçekçi bir yaklaşım gibi görünmemektedir.

Dünyadaki tüm ülkelerin kendilerine özgü yasaları bulunmaktadır. Bunun yanında, her ülkenin kendisine mahsus kültürel değerleri ve davranış biçimleri de bulunmaktadır. Bu olgular doğrultusunda her devlet belirli oranlarda kısıtlamalar ve engellemelere gidebilmektedir. Bu şekilde çok seslilik ve dijitalleşmeyle artan ifade alanları da kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır.

Büyük teknoloji şirketleri ürettikleri haberleşme, paylaşım vb. uygulamalarda kullanıcılarına uçtan-uça şifreleme güvenliği sunduğunu iddia etmektedirler. Facebook içerikleri herkese açık olabildiği ve sadece belirli insanların görebileceği şekilde kişiselleştirilebilirken mesajlaşma uygulaması uçtan-uca şifreleme vadetmektedir (Facebook, 2023). Bu, bireylerin ya da toplulukların kendi aralarında yaptığı veri alışverişine muhatapları dışında herhangi bir kişi veya yapı tarafından erişilemeyeceği anlamına gelmektedir. Fakat,

biliyoruz ki, şirketler, bu şifrelemeyi yaparken, asıl üretici olarak, bu verilere istedikleri zaman ulaşabilecektir. Hemen hemen tüm dünyanın kullandığı bu araçlar bir ülke toprağında kurulmuş, o topraklarda o ülkenin kanunlarına göre ve, çok dillendirilmese de, çıkarlarına göre üretim yapmakta, gizlilik politikalarını devletin taleplerine ve ihtiyaçlarına göre esnetebilmektedir.

Kısıtlamaların ve müdahalelerin en çok yaşandığı durumlar genellikle siyasi içeriklerden oluşmaktadır. Kuzey Kore, Küba, İran gibi genel olarak özgürlük ve demokrasi bakımından ciddi zaafarla malul ülkeler bu durumların en çok yaşandığı ülkelerin başında gelmektedir (Committee to Protect Journalists, 2019). Türkiye de zaman zaman bu kısıtlama kervanına katılmaktadır. Yakın tarihimize baktığımızda, ülkemizde dijital ortamlara müdahalelerin çok fazla yapıldığını görebilmekteyiz. Devlet eliyle yapılan müdahalelerin yanı sıra kamuoyu tarafından yoğun biçimde talep edilmesi durumunda da ihlaller yaşanabilmekte ve bazı durumlarda adli cezalara varan vakalar karşımıza çıkabilmektedir.

Çok sesliliğin, katılımcılığın ve ifade özgürlüğünün genişlemesine olanak tanıyan pek çok araç aynı zamanda yeni kamusal alanları oluşturmaktadır. Böylelikle ifade edilen görüşler ve düşünceler oluşturulan bu yeni kamusal alanda yer almaktadır. Kamu denildiğinde akla ilk gelen devlet ve devlet işleri olmaktadır. Fakat kamusal alan modern toplum yaşamamızla ilintili bir kavramdır. Toplumu oluşturan tüm bireylerin demokratik olarak örgütlenme alanıdır. Bu yüzden kamusal alan özünde siyaset felsefesine ait bir kavramdır ve her daim güncelliğini koruyan önemli bir tartışma konusudur. Kamusal ve özel alan kavramları Jürgen Habermas gibi düşünürler tarafından her bir bireyin tercihlerine, kültürel ortamlarına, görüşlerine göre de tanımlanmaya çalışılmıştır (Onat, 2013: 12). Yeni medya mecralarının en popülerlerini oluşturan sosyal medya ise yeni kamusal alan yaklaşımlarının ve tartışmalarının merkezini oluşturmaktadır. Kamusal alan özgürlük kavramına dayanmaktadır. Eski Yunan'da bireylerin birlikte var oldukları ve yeni ilişkilerin kurulduğu şehir devletleri anlamına gelen Polis'te ortaya çıkan eylemlere işaret etmektedir. Bireylerin varlığını ifade eden siyasi bir olgudur. Birey özel alandan kurtulup kamusal alana dahil olduğunda özgür kimliğini elde etmektedir (Onat, 2013: 53) Yeni kamusal alanda her bir birey özgür kimliğini elde etmekte ve varlığını göstermektedir.

Bazı ülkeler, konuşmayı sansürlemenin bir yolu olarak internet erişimini tamamen engellemek gibi radikal bir yolu seçebilmektedir. Bazı ülkeler ise, sosyal medyada kendileri için hoş olmayan içeriklerin gözlemlemesi ve engellemesi için baskı yapabilmektedir. Bazı meselelerde ise ilgili kurumlara içe-

riği engelleme gücü verilmesi için baskı uygulayabilmektedir. Elon Musk'ın satın alımından sonra Twitter 2022 yılının Ekim ayından 2023 yılının Nisan ayına kadar olan süreçte mahkemelerden ve hükümetlerden bazı paylaşımların kaldırılması, bazı hesapların kimlik bilgilerinin verilmesi için 971 talep almıştır. Buna karşılık Twitter 808 talebe tamamen uymuştur (Brandon, 2023).

Geleneksel medya araçları ile bu özgürlüğü kullanmak mümkün olsa da dijitalleşmeyle birlikte bu özgürlük çok daha geniş kitlelere ulaşma imkânı bularak güçlenmiştir. İnternet ve sosyal medya platformları, herkesin fikirlerini kolayca paylaşmasına ve dünyayla bağlantı kurmasına olanak tanımıştır.

Dijitalleşmenin ifade özgürlüğü üzerindeki etkileri, sadece olumlu değil, aynı zamanda pek çok olumsuz yön de içermektedir. İnternetin anonimliği, bireylerin çevrimiçi platformlarda kolayca nefret söylemi, şiddet içeren içerikler veya yanıltıcı bilgiler yayması gibi kötü amaçlar için kullanılmasına da yol açabilmektedir. Bazı hükümetler veya otoriter rejimler, dijitalleşmeyi bireylerin ifade özgürlüğünü sınırlamak ve sansürlemek için bir araç olarak da kullanabilmektedir. Bu bağlamda, yeni medyanın çeşitli yönlerden ifade özgürlüğü üzerindeki etkileri kullanım amacı, niyet gibi etkenlerle değişebilmektedir. Bu etki sadece birey bazında değil zaman zaman kurumlar bazında da oluşabilmektedir.

Yeni Medyanın İfade Özgürlüğüne Etkisi

Yeni medya, toplumun her kesimine anında ulaşabilme ve interaktif iletişim kurma imkânı sunmaktadır. Bloglar, podcastler, video paylaşım siteleri gibi dijital ortamlar, kullanıcıların düşüncelerinin, fikirlerinin ve bilgilerinin hızlı bir şekilde dolaşımına ve erişimine olanak tanımaktadır. Dolaşım ve erişim hızı ifade özgürlüğünün daha geniş kitlelere ulaşmasını ve çeşitli seslerin duyulmasını sağlamayı kolaylaştırmıştır. Yeni medyada her bir birey geleneksel medya organlarının kontrolünden bağımsız olarak kendi sesini duyurma şansına sahip olmaktadır.

Yeni medyada ifade özgürlüğü tartışmaları genellikle yeni medya şemsiyi altında yer alan sosyal medya araçları etrafında yaşanmaktadır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de popüler şekilde kullanılan en yaygın platformlar sosyal medya ağlarıdır. Katılımcı sayılarının milyonları bulduğu bu ağlar dijital dünyanın yeni kamusal alanlarıdır. Yeni medya internet özelinde kamusal ilişkilerin gerçekleştiği alan özelliğindedir (Timisi, 2003, s. 140). Kamusal alanda özgürce düşüncelerin ifade edilmesi meselesi ise gerçekte olduğu gibi bu alanda da ihlallere maruz kalabilmektedir. Tartışmaların dikkat çekici yanlarından birisini sosyal medya ağlarının sahiplik yapısı oluşturmaktadır.

Her ne kadar internetin sahipsiz yapısından bahsediliyor olsa da dolaylı yollarla bir sahiplik yapısından bahsetmek mümkündür. İnternet sistemi içinde yer alan her platform bir kişi ya da kurum tarafından oluşturulmuş sistemlerdir. Facebook 2004 yılında Mark Zuckerberg, Twitter ise 2006 yılında Jack Dorsey tarafından kurulmuştur (Ayan, 2016: 97-339). Twitter daha sonra Elon Musk tarafından satın alınmıştır. Dolayısıyla, bu alanlarda sahipsizlikten bahsetmek doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Bu yapı gerek gördüğünde kısıtlamalara gidebilmekte ve engellemeler yapabilmektedir. Geçtiğimiz yıllarda ABD başkanlığı yapmış Donald Trump'ın tüm hesaplarının engellenmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir (BBC, 2022).

Sosyal medya tüm ülkelerde büyük bir popülerliğe sahiptir. Bu doğrultuda sosyal medya ve kullanıcılar üzerine dünyadaki pek çok ülkeyi kapsayacak şekilde araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalarda kullanıcı profilleri, en çok kullanılan platformlar gibi bilgilere erişilebilmektedir. En popüler olan araştırma raporlarından biri olan We Are Social'ın her yıl yayınladığı Dijital Genel Bakış Raporu 2023'tür (Digital Overview Report 2023). Rapor Ocak 2023 itibarıyla dünya çapında 4,76 milyar sosyal medya kullanıcısı olduğundan bahsetmektedir ve bu sayı dünya nüfusunun %59,6'lık bir kısmını oluşturmaktadır. Türkiye'de ise nüfusun %73,1'lik kısmı sosyal medyada yer almaktadır (Wearesocial, 2023: 160-168). Bu kadar yoğun nüfusun dijital ortamlarda varlık göstermesiyle birlikte bazı temel sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Tabii ki, buna karşılık, bazı platformların da kendi içinde uyguladığı ve kimi hassasiyetlere dayanan politikalar bulunmaktadır. İnsanların kendilerini ifade edebilecekleri platformlar genellikle topluluklar oluşturulabilenlere ait olmaktadır.

Sosyal medya aynı zamanda sansür ve otorite kontrolüne karşı kalkan görevi de yapabilmektedir. Otoriter rejimlerin baskısı altında olan ülkelerde, geleneksel medya organları sık sık sansüre uğramaktadır. İnternet ve dijital platformlar sayesinde sansürün etkileri azaltılabilmekte ve bu platformlar alternatif bilgi kaynakları olarak ortaya çıkabilmektedir. Yeni medyanın sağladığı ifade özgürlüğü, baskıcı rejimlerin karşısında direnen bireyler ve gruplar için önemli bir araç haline gelebilmektedir.

ABD'de ve Avrupa Birliği'nde ifade özgürlüğü genel kural olarak kabul edilmektedir fakat bu özgürlük bazı durumlarda istisnalar barındırabilmektedir. Bu istisnaların bazıları nefret söylemi, iftira veya tehditleri önlemeyi amaçlamaktadır. Ancak, diğerleri, başka ülkelerde sadece bir fikrin ifadesi olarak kabul edilen, hoşla gitmeyen ama yine de yasal olan ifadeleri engellemeyi hedef alabilmektedir.

Sosyal medya platformları incelendiğinde buna örnek olarak aşağıdaki gibi bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Tabloda yer alan başlıklar ifade özgürlüğünün istisnaları olarak pek çok yeni medya aracı tarafından kural olarak kullanıcılara duyurulmakta ve uyulmaması durumunda ise kullanıcı engellenebilmekte, kısıtlanabilmekte ve haklarında cezai mercilere bilgi verilebilmektedir.

Tablo 1. İfade Özgürlüğünün İstisnaları

NEFRET SÖYLEMİ	Nefret söylemi, insanları ırk, etnik köken, ulusal köken, din, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik, hastalık veya diğer özellikler temelinde inciten veya onlara saldıran konuşmadır.
MÜSTEHCENLİK	Zamanın yaygın ahlak anlayışını şiddetle rencide eden içeriği ifade eder.
YANLIŞ BİLGİ	Yanlış bilgilendirme örnekleri arasında asılsız söylentiler, hakaretler ve şakalar bulunurken, daha kasıtlı dezenformasyon örnekleri arasında aldatmaca, hedefli kimlik avı ve propaganda gibi kötü niyetli içerik yer alır. Sahte haber olarak da adlandırılır.
TACİZ/ AŞAĞILAMA	Taciz, birinin aşağılanmış, aşağılanmış veya gücenmiş hissetmesine neden olan istenmeyen davranışlar anlamına gelir. Tüm platformlar tarafından yasaklanan gerçek şiddet tehditlerini içerecek şekilde tanımlanabilmektedir.

Kaynak: (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2022a), (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2004b), (Stanford Encyclopedia of Philosophy, Social Epistemology, 2001c)

Sosyal medya siteleri korumalı olsun ya da olmasın tüm konuşmaların hızla yayılmasını sağlamaktadır. Bu sayede her türden söylemler, mesajlar ile tüm dünyaya yayılmakta ve bazen insanları harekete geçirebilmektedir.

Yeni medyanın ifade özgürlüğüne olumlu etkileri olduğu kadar, dijital çağda yeni zorluklar da ortaya çıkarabilmektedir. Bilgi kirliliği ve yanıltıcı haberler, sosyal medyanın yaygın kullanımıyla daha da artmıştır. Gerçek ve sahte içerikler arasındaki çizgi bazen belirsizleşebilmektedir. İnsanları manipüle etme ve toplumsal kutuplaşmayı derinleştirme tehlikesi oluşturabilmekte ve bu yönüyle olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bu gibi durumlarda bir bilginin ya da ifadenin güvenilirliğini kontrol etmek gerekmektedir. Olgu kontrolü (Fact-Checking) yapılması gerekmektedir. Olgu kontrolü bir yazının, bir haberin, bir konuşmanın ya da bir bilginin günümüzün dijital dünyasında ise tüm ciddi içeriklerin doğruluğunu ve gerçekliğini kontrol etmek için amacıyla öz kaynağa gitme ya da farklı kaynaklardan kontrol etme olarak tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary, 2023)

Tüm bunların yanında, kişisel verilerin toplanması ve izlenmesiyle ilgili endişeler bulunmakta ve bunların ifade özgürlüğünü tehdit edebildiği görülmektedir. Dijital platformlar, kullanıcıların davranışlarını analiz ederek ilgi alanlarına uygun içerikler sunabilmektedir. Bu doğrultuda kişisel verilerin kötü amaçlı kişilerin eline geçme riskinin varsayılması ifade özgürlüğünün korunması açısından önemli bir meseledir. Avrupa Birliği Veri Koruma Yönetmeliği'nin (General Data Protection Regulations- GDPR) 17. Maddesi, kullanıcılara unutulma hakkı vermektedir, yani insanlara kişisel verilerinin internetten tamamen silinmesini talep etme yetkisi verilmesini istemektedir. Veri sahibinin, denetleyiciden kendisiyle ilgili kişisel verilerin gereksiz bir gecikme olmaksızın silinmesini talep etme hakkına sahip olması ve denetleyicinin ise kişisel verileri gereksiz bir gecikme olmaksızın silme yükümlülüğüne sahip olması gerekmektedir (European Union, 2014)

Yeni medya çağında ifade özgürlüğü ve yeni medya okuryazarlığı önemli ve bağlantılı konulardır. Bireyin bu karmaşık bilgi bombardımanı içinde düşüncelerini doğru ifade edebilme ve doğru bilgiye ulaşabilmesi için yeni medya okuryazarlığının geliştirilmesi veri güvenliği ve ifade özgürlüğü bakımından önem arz etmektedir.

Türkiye’de sosyal medya yasası

Türkiye’de son yıllarda sosyal medya platformlarına yönelik yasal düzenlemeler, hem devletin dijital ortamı kontrol altına alma niyeti hem de uluslararası standartlarla uyum sağlama gereklilikleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye’ye özgü tartışmalar, yerel dinamikler, siyasi gelişmeler ve toplumsal tepkilerle şekillenmektedir. Yerel tartışmalar globalde süre gelenler ile benzerlik gösterse de yapılan düzenlemelerin Türkiye’ye özgü nedenleri de bulunmaktadır. Ülkemizde sosyal medya düzenlemeleri, ülkenin içinde bulunduğu jeopolitik konum, ulusal güvenlik kaygıları ve geçmişte yaşanan siber saldırı örnekleri gibi etmenlerle doğrudan ilişkilidir. Devlet, sosyal medya üzerinden yayılan dezenformasyon, terör propagandası ve organize suç faaliyetlerine karşı önlem almayı amaçlarken; bu durum, düzenlemelerin sıkılaştırılmasının gerekçesi olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, yerel veri saklama zorunluluğu, Türkiye’nin dijital egemenliğini arttırma hedefi ile de bağlantılanabilmektedir.

Türkiye’de 2007 yılında çıkarılan 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele” kanunu ile kamuoyunda tartışmalar başlamıştır. Bu kanun ana mevzuatı oluşturmaktadır. Günümüze kadar geçen sürede sosyal medyanın yaygınlaşması ve popülerleşen platformlar ile “suç” teşkil eden eylemlerin artmasıyla ek dü-

zenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. 2020 yılında kabul edilen 7253 sayılı kanun ile “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar ile İşlenen Suçlarla Mücadele” kanununda değişiklikler yapılmıştır. “Sosyal Ağ Sağlayıcı” kavramına hayatımıza sokan kanun değişikliği hayatımıza girmiştir. Sosyal etkileşim amacı güden ve internet ortamında her türlü içeriğin oluşturulabilmesi, görüntülenebilmesi veya paylaşılabilesine olanak sağlayan gerçek veya tüzel kişiler sosyal ağ sağlayıcılarıdır. (Resmi Gazete, 2020).

Hem 5651 hem de 7253 sayılı kanun ile yapılan değişiklikler ile Sosyal Ağ Sağlayıcı 'ya belirli yükümlülükler getirmiştir. 7253 sayılı Kanunun 6.Maddesine ek 4-(1) fıkrasına göre Türkiye sınırları içinde temsilci belirleme zorunluğu getirirken 5661 numaralı kanun günlük erişimi bir milyondan fazla olan “Sosyal Ağ Sağlayıcılara” kişilik haklarına ilişkin ve 9/A maddesinde yer alan özel hayatın gizliliğini ihlâl ilişkili saldırı olduğu gerekçesiyle yapılan başvurulara, 48 saat içinde olumlu ya da olumsuz olacak şekilde gerekçeli cevap verme yükümlülüğü getirmektedir. Yine 7253 sayılı kanuna eklenen 4. ve 5. fıkra ile tüm verilerin Türkiye’de saklanması yönünde yükümlülükler getirilmesine rağmen yerine getirmeyen sağlayıcılara bir yaptırım bulunmamaktadır (Oymak, 2020:130-132). Kendilerine bildirilen içeriklerin çıkarılması ya da erişimin engellenmesi kararlarının uygulanması, kişilerin yaptığı başvuruların istatistik bilgilerinin raporlarının Türkçe hazırlanarak belirli sürelerde (6 aylık dönemler gibi) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’na verilmesini zorunlu kılan “Rapor Verme Yükümlülüğü”, “Erişimin Engellenmesi ve İçeriğin Çıkarılması Yükümlülüğü”, “Unutulma Hakkı” yine kanun ile Sosyal Ağ Sağlayıcılarına getirilen yükümlülüklerdendir (Resmi Gazete, 2020).

İlgili kanun ile pek kamuoyunda tartışmalar da yaşanmış ve yaşanmaktadır. Bunlardan en baskın olanı bu düzenleme ile dijitalleşen dünyada devletin kontrol mekanizmalarını yeniden tanımlama çabalarının yanı sıra sansür ve ifade özgürlüğünün kısıtlanacağına düşünülmesidir. Bu düşünce içerik denetiminde devlet müdahalesi için yeni bir zemin oluşturulduğu görüşüne dayanmaktadır. Zira 7252 sayılı kanun ile dijital platformların sorumluluğu arttırılırken, özgür ifade alanını daraltabileceği ve sansür uygulamalarını meşrulaştırabileceği yönünde görüşler bulunmaktadır. Yine kanundaki belirsiz tanımlar nedeniyle yorum farklılıkları yaşanabileceğine dair endişeler de bulunmaktadır. Bunun sonucunda bireysel haklara zarar verebileceği değerlendirilebilmektedir. Bunun yanı sıra kanunun kişisel hakları korumayı amaçladığı belirtilse de engelleme ya da içeriklerin kaldırılması taleplerinin siyasi konularda uygulanacağı iddiası yine tartışmaların başını çekmektedir (Şahin, 2022: 39).

Sonuç

Dijitalleşme ve yeni medyanın ifade özgürlüğü üzerindeki etkileri, günümüz toplumunun en temel tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Dijital ortamların sunduğu sınırsız erişim ve çok seslilik imkanlarının yanı sıra, bu ortamların beraberinde getirdiği kısıtlama, sansür ve manipülasyon riskleri de ortaya çıkmıştır. İnternet sosyal medya platformları, bilgiye erişim, düşünce ve haber paylaşımı açısından devrim niteliğinde yenilikler getirirken, aynı zamanda devletlerin ve özel sektör aktörlerinin kontrol mekanizmalarını genişletme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durum, ifade özgürlüğü kavramının hem bireysel hem de toplumsal boyutunu yeniden sorgulamamıza neden olmaktadır.

Günümüz dijital çağında, ifade özgürlüğünün sınırları yalnızca yasal düzenlemelerle belirlenmemekte, aynı zamanda toplumsal normlar, etik değerler ve dijital okuryazarlık düzeyi gibi unsurlarla da şekillenmektedir. Teknolojik gelişmeler, bireylerin kendi seslerini duyurabilme olanağını artırsa da bu seslerin güvenilirliğini, doğruluğunu ve kalitesini tartışmaya açan unsurlar da mevcuttur. Bilgi kirliliği, dezenformasyon ve sahte haberlerin yaygınlaşması, demokratik diyalog ortamını zayıflatma potansiyeli taşıırken, aynı zamanda bireylerin eleştirel düşünme becerilerini de test etmektedir. Bu çelişkili yapının getirdiği zorluklar hem devletlerin hem de sivil toplum kuruluşlarının, ifade özgürlüğünü koruyacak ve aynı zamanda bilgi kirliliğini önleyecek dengeli politikalar geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Dijital platformların küresel etkileşim sağlaması, kültürel çeşitlilik ve farklı bakış açılarını ön plana çıkarırken, bu çok seslilik aynı zamanda belirli güç odaklarının veya çıkar gruplarının bilgi akışını yönlendirme riskini de beraberinde getirmektedir. Özellikle sosyal medya platformlarının algoritmik yapıları, hangi içeriklerin daha fazla görünür hale geleceğini belirleyerek dolaylı yoldan kullanıcıların bilgiye erişimini kısıtlayabilmektedir. Bu bağlamda, algoritmaların şeffaflığı ve hesap verebilirliği, demokratik toplumların geleceği açısından kritik önem taşımaktadır. Devletlerin dijital ortamlar üzerindeki denetim yetkisi ile bireylerin özgürce ifade edebilme hakkı arasındaki denge, günümüzde ve gelecekte de tartışmaların merkezinde yer alacaktır.

Dijital medya araçları sayesinde bilgiye ulaşımın artması, bireylerin kendilerini ifade etme alanını genişletirken, aynı zamanda kişisel verilerin korunması, veri gizliliği ve siber güvenlik gibi konularda yeni düzenlemeleri gerektirmektedir. Bu durum hem yasal çerçevelerin güncellenmesi hem de bireylerin dijital okuryazarlık seviyelerinin yükseltilmesi gerekliliğini ortaya

koymaktadır. Dijital çağda ifade özgürlüğünü korumak, yalnızca özgür ve açık bir diyalog ortamı yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda teknolojinin getirdiği etik ve hukuki sorumlulukların da yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır.

İfade özgürlüğünün demokratik bir toplumun temel yapıtaşı olduğu gerçeği, dijital platformların bu özgürlüğü güçlendirebileceği kadar kısıtlayıcı da olabileceğini göstermektedir. Devletlerin ve düzenleyici kurumların, dijital alanın dinamik yapısını göz önünde bulundurarak esnek ve çağın gereksinimlerine uygun politikalar geliştirmeleri gerekmektedir. Bu politikaların, bireysel haklar ile kamu düzeni arasındaki hassas dengeyi koruyacak nitelikte olması, demokratik değerlerin sürdürülebilmesi açısından elzemdir. Toplumsal diyalog ve eleştirel düşünceyi destekleyen bir ortam, ancak böyle bir dengenin sağlanmasıyla mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak, dijitalleşme ve yeni medya çağında ifade özgürlüğü hem büyük fırsatlar hem de önemli riskler barındırmaktadır. İnternetin sunduğu geniş kitlelere ulaşabilme imkânı, demokratik katılımı artırırken, aynı zamanda manipülasyon, sansür ve bilgi kirliliği gibi tehlikelere de kapı aralamaktadır. Bu bağlamda, tüm paydaşların – devlet, özel sektör, sivil toplum ve bireyler – sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri gerekmektedir. Dijital medya ortamlarında ifade özgürlüğünü koruyabilmek için, teknolojik altyapının yanı sıra hukuki düzenlemelerin, etik standartların ve medya okuryazarlığının geliştirilmesi şarttır. Bu kapsamlı yaklaşım hem bireylerin seslerini özgürce duyurabileceği hem de toplumun genel refahını ve demokratik değerlerini koruyabileceği bir dijital ekosistemin inşa edilmesini sağlayacaktır.

İfade özgürlüğünün hem bireysel hem de toplumsal boyutları dikkate alındığında, bu alanda yapılacak her türlü düzenlemenin, özgür diyalogu destekleyecek şekilde titizlikle hazırlanması gerekmektedir. Geleceğin dijital dünyasında, teknolojinin sunduğu imkanlarla birlikte demokratik değerlerin korunabilmesi için, tüm aktörlerin iş birliği içinde hareket etmeleri ve ortak çözümler üretmeleri elzemdir. Bu ortak çaba, yalnızca daha açık ve katılımcı bir dijital alan yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda ifade özgürlüğünün evrensel ilkelerinin gelecek nesillere aktarılmasını da sağlayacaktır.

Kaynakça

- Acar, M., & Demir, Ö. (2002). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Adres Yayınları.
- Ayan, B. (2016). *Sosyal Ağlar Tarihi*. Abaküs.
- BBC. (2022, Ocak 9). Twitter 'permanently suspends' Trump's account. Ağustos 2023 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-55597840> adresinden alındı
- Birleşmiş Milletler. (1966, Aralık 16). *Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi*. Ağustos

- 2023 tarihinde https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093321bm_05.pdf adresinden alındı.
- Brandom, R. (2023, Nisan 27). *Twitter is complying with more government demands under Elon Musk*. Temmuz 2023 tarihinde Rest Of World: Reporting Global Tech Stories: Twitter is complying with more government demands under Elon Musk adresinden alındı.
- Cambridge Dictionary. (2023). *Cambridge Dictionary*. Ağustos 2023 tarihinde fact-checking: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fact-check> adresinden alındı
- Committee to Protect Journalists. (2019). *10 Most Censored Countries*. Ağustos 2023 tarihinde Committee to Protect Journalist: <https://cpj.org/reports/2019/09/10-most-censored-eritrea-north-korea-turkmenistan-journalist/> adresinden alındı.
- European Union. (2014). *Right to Erasure*. Temmuz 2023 tarihinde General Data Protection Regulation: <https://gdpr.eu/article-17-right-to-be-forgotten/> adresinden alındı.
- Facebook. (2023). Uçtan Uca Şifreleme. Ağustos 2023 tarihinde Facebook: <https://tr-tr.facebook.com/help/messenger-app/1084673321594605#> adresinden alındı.
- Hatton, C. (2015). *www.bbc.co.uk*. Temmuz 2023 tarihinde hina 'social credit': Beijing sets up huge system: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-34592186> adresinden alındı.
- McQuail, D. (2020). *McQuail'S Media and Mass Communication Theory*. Sage Publications.
- Mill, J. S. (2003). *Hürriyet Üstüne*. (M. O. Dostel, Çev.) *Liberal Düşünce Topluluğu*.
- Onat, N. (2013). *Kamusal alan ve sınırları*. Durak İstanbul Kültür&Sanat&Galeri.
- Oymak, H. (2020). 7253 Sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un Getirdikleri". *Yeni Medya*(9), s. 130-141.
- Resmi Gazete. (2020, 7). İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. *Resmi Gazete*. Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200731-1.htm> adresinden alındı.
- Schmidt, E., & Cohen, J. (2014). *Yeni dijital çağ*. (Ü. Şensoy, Çev.) Optimist.
- Secretariat of the Human Rights Coordinating Committee, T. (2023). *Universal Declaration of Human Rights*. Temmuz 2023 tarihinde Uniter Natisons Human Rights Office of High Commissioner: <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/turkish-turkce?LangID=trk> adresinden alındı.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2001c, Şubat). *Social Epistemology*. Ağustos 2023 tarihinde Stanford Encyclopedia of Philosophy,: <https://plato.stanford.edu/entries/epistemology-social/#Misilnte> adresinden alındı.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2004b, May Çarşamba). *Pornography and Censorship*. Ağustos 2023 tarihinde Stanford Encyclopedia of Philosophy: <https://plato.stanford.edu/entries/pornography-censorship/> adresinden alındı.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2022a, Ocak Perşembe). *Hate Speech*. Ağustos 2023 tarihinde Stanford Encyclopedia of Philosophy: <https://plato.stanford.edu/entries/hate-speech/#WhatHateSpee> adresinden alındı
- Şahin, Z. B. (2022, 4). 7253 Sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un İfade Özgürlüğü ve Kişilik Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi. *Eurasia Journal of Social Science&Humanities*, 9(2), s. 28-44.
- Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi*. Dost Kitabevi.